

ČESKÁ
DEMOGRAFICKÁ
SPOLEČNOST

Demografický vývoj a technické návrhy prodlužování věku odchodu do důchodu

Seminář k problematice důchodové reformy

Šternberský palác (zasedací prostory Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR)

5. června 2024

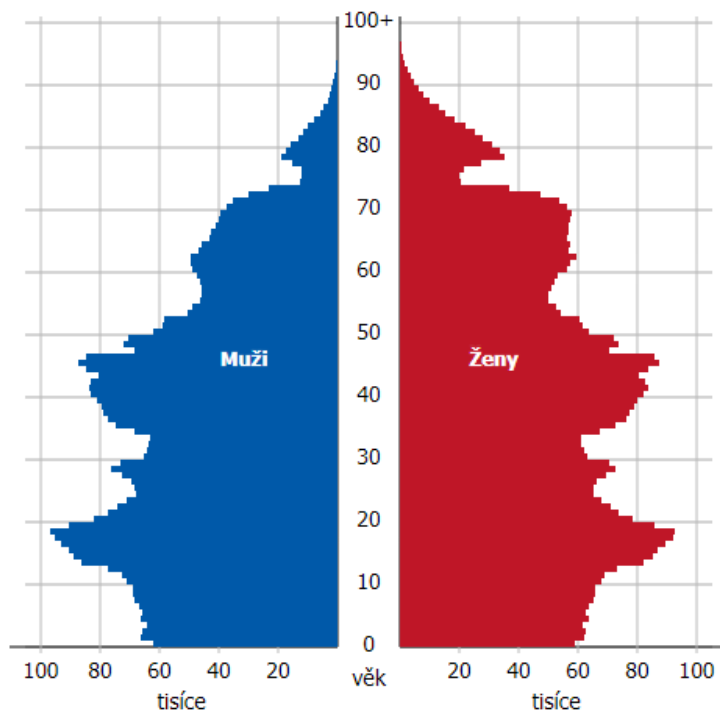
Úvodem

doc. RNDr. Luděk Šídlo, Ph.D.

Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie;
předseda České demografické společnosti

Obyvatelstvo Česka stárne a bude stárnout

1. 1. 1993

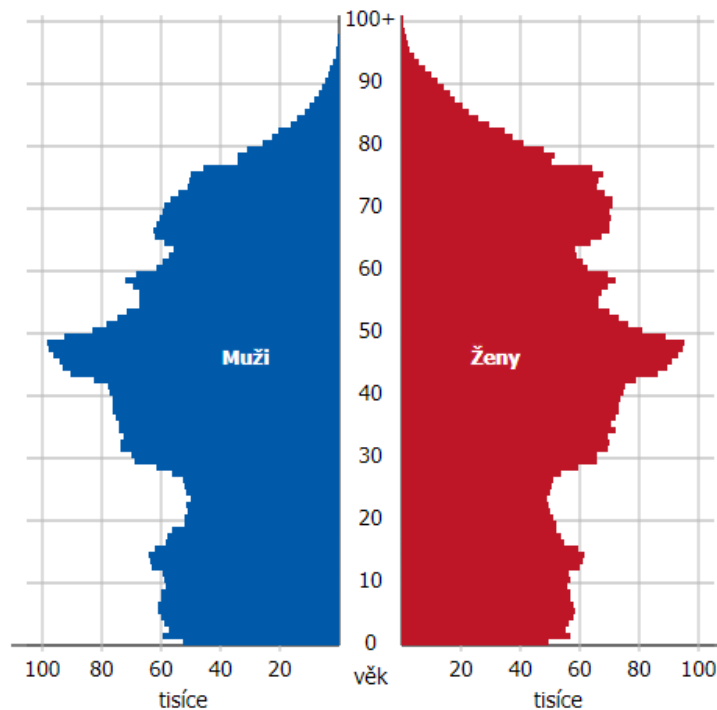

10,3 mil. obyvatel

65+ let | 1,3 mil. | 12,9 %

0–19 let | 3,0 mil. | 28,8 %

1. 1. 2023

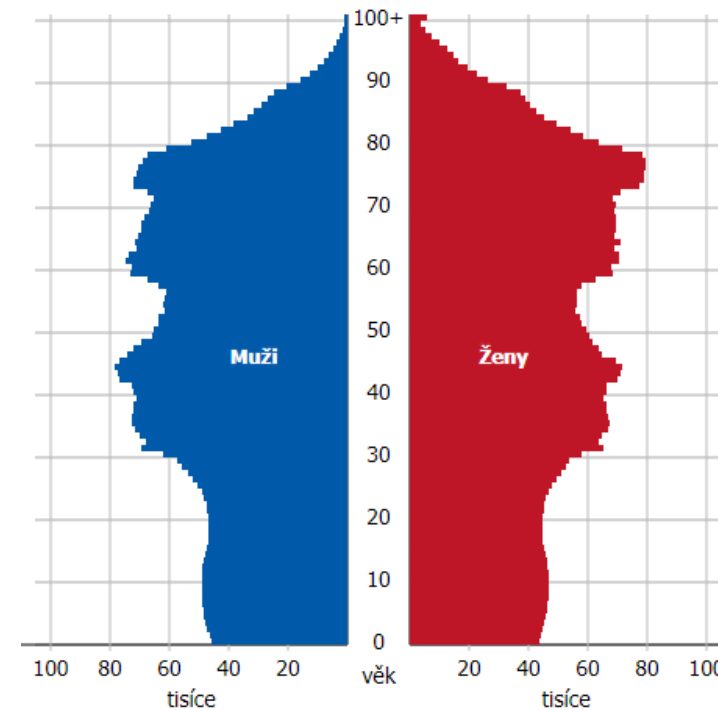

10,8 mil. obyvatel

65+ let | 2,2 mil. | 20,4 %

0–19 let | 2,3 mil. | 21,3 %

1. 1. 2053

10,7 mil. obyvatel

65+ let | 3,1 mil. | 29,4 %

0–19 let | 1,9 mil. | 17,5 %

Jak měřit stárnutí?

„klasické“ (retrospektivní) ukazatele:

- např. index stáří, indexy závislosti, index ekonomického zatížení, průměrný věk, mediánový věk,...
- využívají tzv. **chronologický (již prožitý) věk**
- založeny většinou na **fixní podobě věku, resp. hranice stáří** (pevná hranice např. 65 let)
- nereagují na změny v čase a prostoru, resp. odlišnosti v úmrtnostních poměrech mezi jednotlivými populacemi

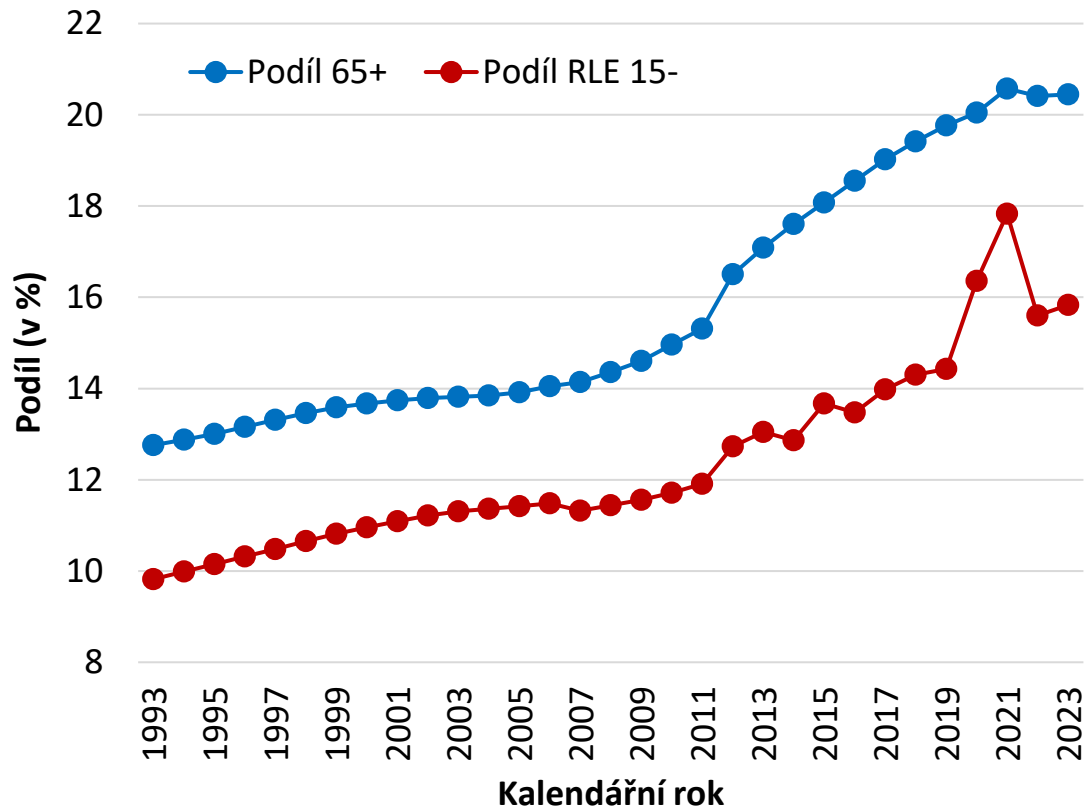
„alternativní“ (prospektivní) ukazatele:

- základní myšlenka: nelze porovnávat osoby s chronologickým věkem např. 50 let s osobami ve věku 50 let před více než půlstoletím, nebo s osobami v tomto věku v jiném, demograficky odlišném regionu
- **hlavní rozdíl: stanovení hranice stáří**
– **věk se stejnou zbývajícím délkou života, variabilní**
- využívají tzv. **prospektivní (předpokládaný zbývajícím) věk**

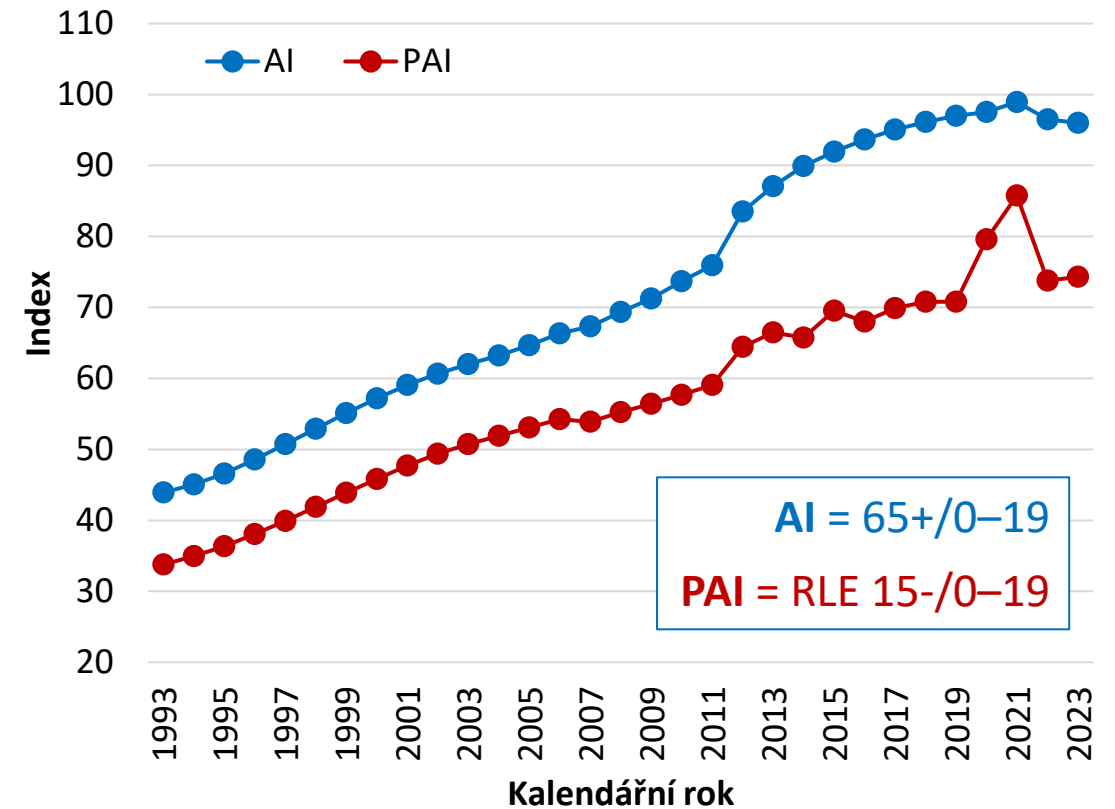
- **navzájem komplementární a umožňují analyzovat obě dimenze věku a proces populačního stárnutí**
- v některých zemích koncept prospektivního věku **využíván při stanovování hranice důchodového věku**

Retrospektivní vs. **prospektivní** přístup (Česko)

Podíl 65+ vs. **Podíl RLE 15-**

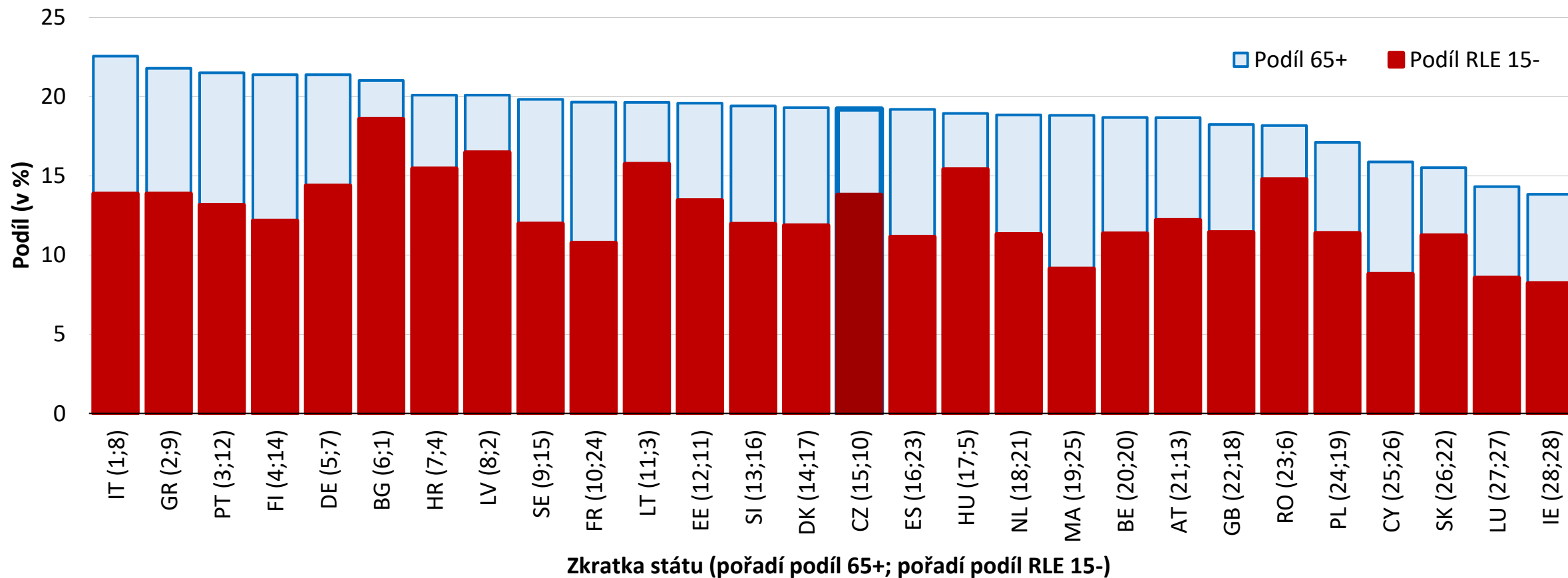

Index stáří (AI) vs. **Prospektivní index stáří (PAI)**

Jak si stojí Česko v Evropě?

Podíl 65+ vs. Podíl RLE 15- (rok 2018)

Průřezový vs. generační přístup v demografii

- **Průřezový (transverzální) přístup:**

- jednotlivé generace dané populace analyzujeme v určitém časovém úseku (např. během 1 kalendářního roku) a vytváříme z nich tzv. fiktivní kohorty

→ ukazatele více ovlivněny vnějšími vlivy (legislativa, pandemie,...)

→ časová řada rozkolísaná

- **Generační (longitudinální) přístup:**

- sledujeme jev z hlediska života generací či kohorty

→ stabilní v čase = vhodné pro sledování dlouhodobých trendů

Proč jsme tady?

- správné pochopení populačních trendů a demografických ukazatelů a jejich korektní interpretace
 - důležité mj. pro komunikaci politických rozhodnutí směrem k veřejnosti
 - demografové mohou být nápomocni
- důchodová reforma
 - velká změna pro veřejnost vyžadující politická shodu a intenzivní a dobře vedenou komunikační kampaň směrem k veřejnosti
 - obojí bohužel dlouhodobě chybí...

Důchodová reforma v čase

RNDr. Tomáš Kučera, CSc.

Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie

Od „aktuálních“ průřezových nadějí dožití ke generačním a zpět

- První použití úmrtnostních tabulek ve vztahu k důchodům bylo předepsáno penzijním fondům v roce 1994.
- Defaultně bylo tehdy stanoveno, že v penzijních plánech musí být použity oficiální tabulky ČSÚ za rok 1990.
- Proč? Odpovědní nechápali, že se úmrtnost v čase mění a zároveň se jednalo o poslední dostupné tabulky v době schvalování zákona č. 42/1994 Sb., o penzijním připojištění.
- Ty byly přitom hodně specifické: nadhodnocená intenzita úmrtnosti, dočasně zvýšená úmrtnost obyvatelstva v roce 1990 a výrazná selektivnost kmene pojištěnců, tedy hrubě podhodnocená naděje dožití v jejich jednotlivých generacích...).

Od „aktuálních“ průřezových nadějí dožití ke generačním a zpět

- Druhé použití úmrtnostních tabulek ve vztahu k důchodům je spojeno se schvalováním zákona č. 155/1995 Sb. o důchodovém pojištění. Bral se v úvahu prognostický odhad vývoje průřezové naděje dožití a rozdíly mezi muži a ženami.
- Při projednávání dalšího prodlužování hranice důchodového věku v roce 2006 již mohly být vzaty v úvahu nejkorektnější možné aproximace doby prožité v důchodu – prognostické odhady generačních nadějí dožití při dosažení důchodového věku, které mělo MPSV v té době k dispozici.
- Šlo však o jejich požití v argumentační rovině, nikoli jejich o přímou vazbu na nastavení uvažovaného stropu zvyšování hranice důchodového věku.

Od „aktuálních“ průřezových nadějí dožití ke generačním a zpět

- Od té doby (přesněji od roku 2004) byly při modelování vývoje důchodového systému používány čekávané generační naděje dožití a jim odpovídající pravděpodobnosti úmrtí mezi dvěma přesnými věky.
- V závěru roku 2014 byl přijat Potůčkovou komisí návrh PT2 na revizní systém nastavení hranice důchodového věku explicitně vycházející z prognostického odhadu generační naděje dožití při dosažení příslušné hranice věku vzniku nároku na plný starobní důchod (očekávané doby pobírání starobního důchodu pro jednotlivé ročníky narozených). Tento systém byl po vládních a parlamentních úpravách, nakonec vtělen do novely zákona č. 582/1991 Sb. o organizaci a provádění sociálního zabezpečení.

Od „aktuálních“ průřezových nadějí dožití ke generačním a zpět

- Příznačně, na Apríla 2022 byl ustaven poradní tým MPSV, který dostal za úkol: *„... připravit dlouho odkládanou, a přitom velmi potřebnou důchodovou reformu.“*
- Na samém počátku se však vloudila zdánlivě drobná chybička: Tým se sestával ze čtyř úctyhodných ekonomů, pěti koaličních politiků dvou vyšších státních úředníků, ale chyběl demograf, který by zúčastněným přinejmenším vysvětlil rozdíl mezi „aktuální“ průřezovou a perspektivní generační nadějí dožití, a jejich vztah k reálnému běhu věcí.
- Výsledkem je, že se současný vládní návrh budoucího určování věku odchodu do důchodu vrací k již jednou odstraněnému nedostatku – použití průřezových nadějí dožití při dosažení hranice důchodového věku a ještě k tomu pro rok, který je hony (15–18 let) vzdálen oné budoucí hranici.
- *De facto* se jedná o návrat do první poloviny 90. let, což samo o sobě není příliš lichotivé, nehledě na další „drobné“ nedostatky, o nichž bude řeč dále.

Navrhovaný způsob zvyšování důchodového věku po roce 2030

RNDr. Tomáš Fiala, CSc.

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta informatiky a statistiky, katedra demografie;
člen Hlavního výboru České demografické společnosti

Korektní odhad doby pobírání důchodu

- *Hodnota naděje dožití v důchodovém věku pro příslušný ročník narození*
- **Zcela nekorektní** – hodnota naděje dožití při narození v daném roce snižena o důchodový věk (naděje dožití při narození udává průměrnou délku života celé populace, včetně osob, které se důchodu vůbec nedožijí)
- **Nekorektní** je rovněž hodnota naděje dožití při dosažení důchodového věku v daném roce (nebere v úvahu pokles úmrtnosti v dalších letech)
- Příklad:
 - ročník narození 1965 (půjde do důchodu v 65 letech v roce 2030)
 - naděje dožití při narození v roce 2030: 81,3 roku ($81,3 - 65,0 = 16,3$) **nekorektní**
 - naděje dožití ve věku 65 let v roce 2030: **19,6** roku (**nekorektní**)
 - naděje dožití ve věku 65 let pro ročník narození 1965: **21,3** roku (**korektní**)

Stanovisko ČDS k navrhovanému způsobu zvyšování důchodového věku po roce 2030

- Aktuální návrh určuje důchodový věk každého ročníku narození podle naděje dožití ve věku 50 let **v roce**, kdy tento ročník **dosáhl 50 let**, přitom doba pobírání důchodu bude záviset na naději dožití **daného ročníku** v době pobírání důchodu (tj. úmrtnosti ve **věku 65 let a více** v době **za 15 a více** let).
- Hodnoty naděje dožití v jednotlivých letech mohou krátkodobě kolísat, což způsobuje nerovnoměrné zvyšování důchodového věku a nerovnoměrný vývoj doby pobírání důchodu. Přitom trend vývoje naděje dožití jednotlivých ročníků narození bude stabilní, bez výkyvů.
- Protože se očekává postupné zpomalování růstu naděje dožití, rostou hodnoty naděje dožití v 50 letech v jednotlivých letech o něco rychleji než hodnoty naděje dožití jednotlivých generací v 65 letech. To by způsobilo pomalý pokles relativní, ale i absolutní doby pobírání důchodu.

Jak zvyšovat důchodový věk? (návrh ČDS)

- Trend zvyšování důchodového věku by měl odpovídat trendu růstu (generační) naděje dožití ve věku 65 let pro jednotlivé ročníky narození
- Tento trend bude rovnoměrný, bez výrazných výkyvů mezi jednotlivými ročníky. Proto by i zvyšování důchodového věku mělo být rovnoměrné, bez výkyvů
- Kritériem by mělo být **zachování relativní** (nikoli absolutní) **doby pobírání důchodu** (např. stanovit důchodový věk tak, aby lidé trávili v důchodu v průměru čtvrtinu života)
- Příslušný důchodový věk by vycházel ze *Zprávy o očekávaném vývoji úmrtnosti, plodnosti a migrace v České republice* vydávané ČSÚ, a to do 31. prosince kalendářního roku, který končí číslicí 3 nebo 8 (viz zákon č. 582/1991 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení, §10b)
„Když budou lidé déle pracovat, měli by i o něco déle pobírat důchod“

Jak zvyšovat důchodový věk? (návrh ČSÚ)

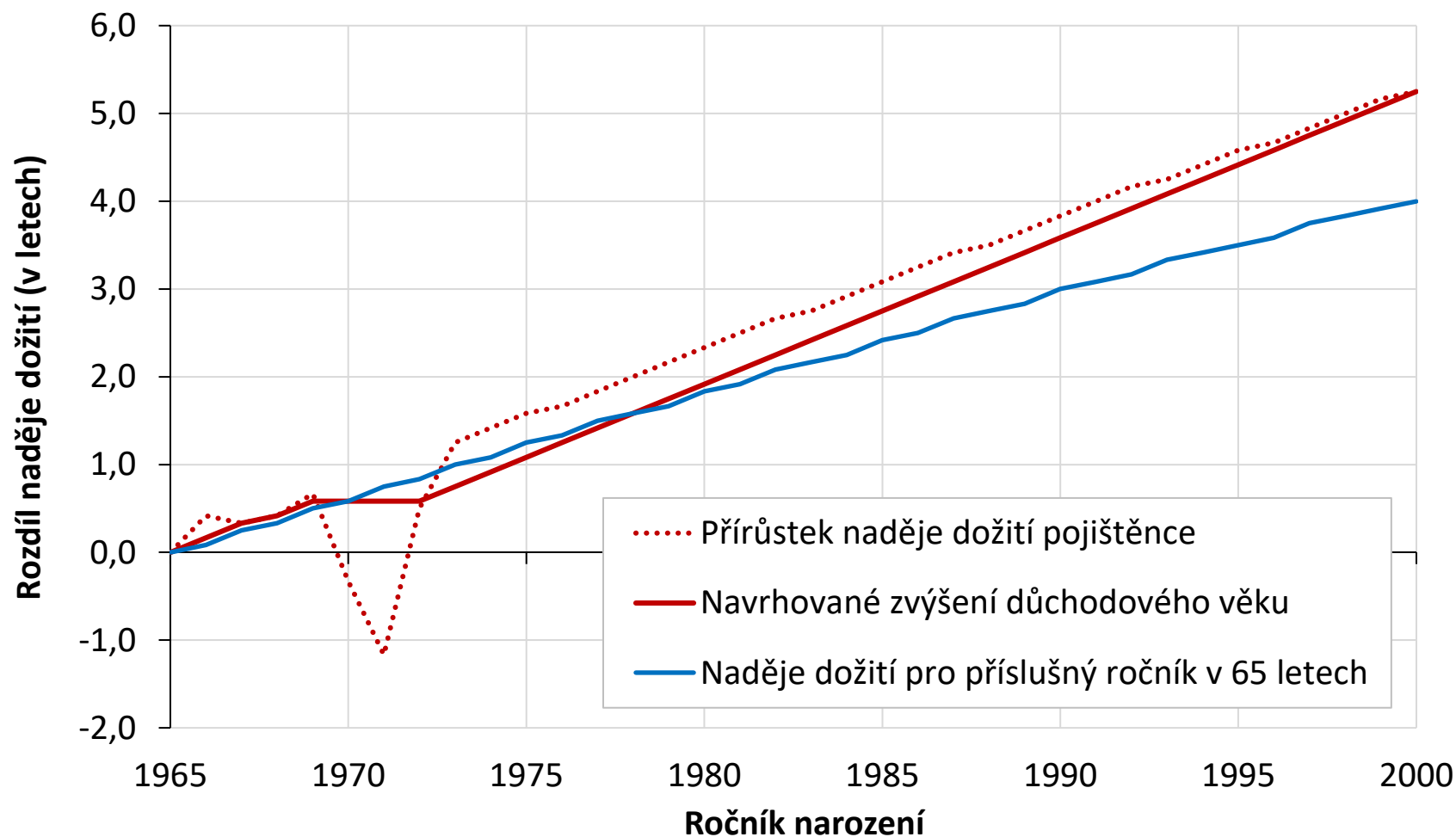
Zpráva o očekávaném vývoji úmrtnosti, plodnosti a migrace v České republice (ČSÚ)

Tab. 2: Věk, při jehož dosažení je očekávaná střední délka života dané generace rovna jedné čtvrtině součtu tohoto věku a této očekávané střední délky života

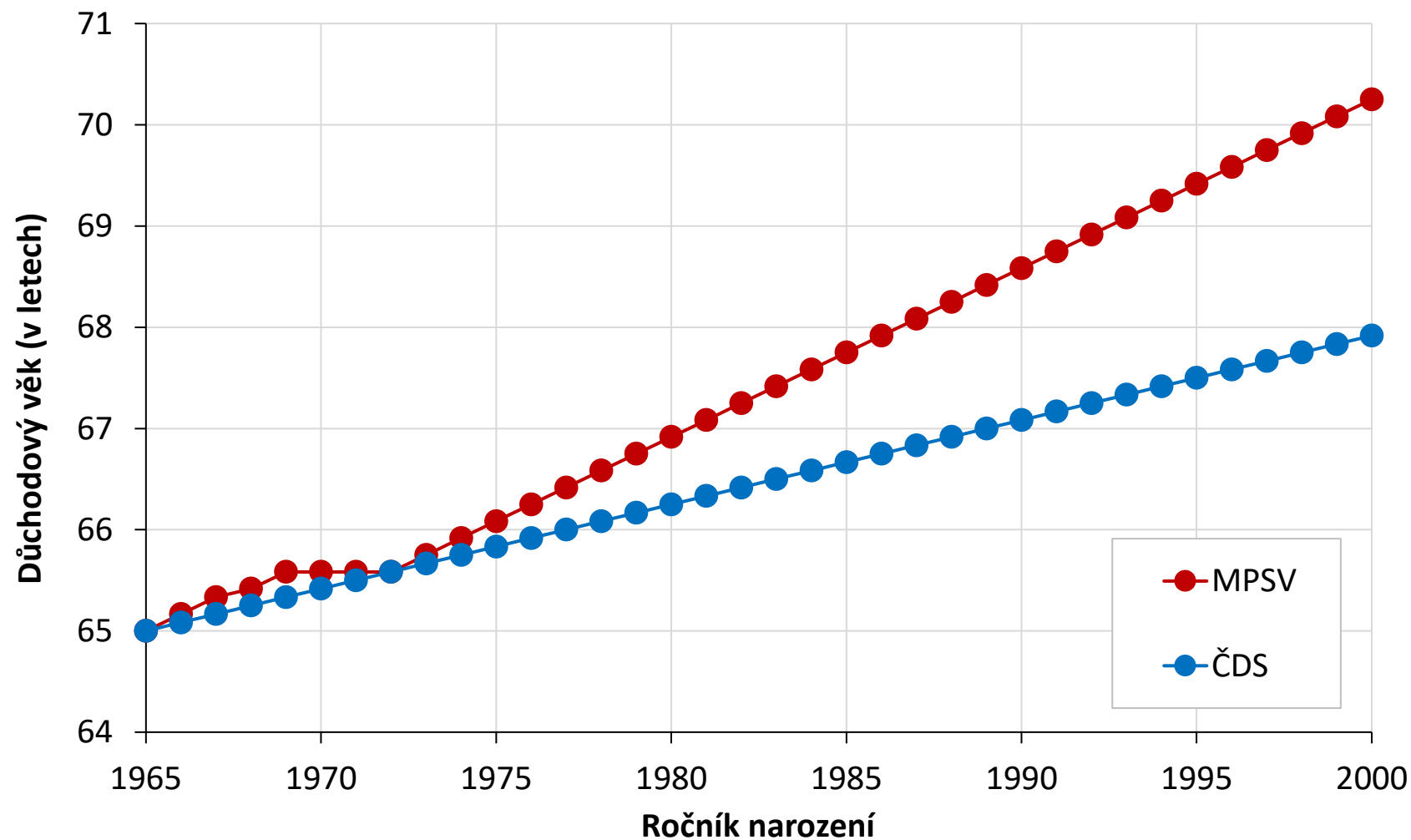
Generace	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978
Věk (roky)	65,26	65,37	65,48	65,59	65,70	65,80	65,91	66,01	66,12

- Podle Zprávy vydané v roce 2023 by měl jít **ročník narození 1977 do důchodu v 66 letech**
- Tomu odpovídá zvyšování důchodového věku o 1 měsíc počínaje ročníkem narození 1966
- Pro ročníky narození 1978–1982 by se stejným způsobem určil důchodový věk na základě Zprávy vydané ČSÚ v roce 2028.
- **Podle aktuálních prognóz ČSÚ vychází podle tohoto kritéria pokračující zvyšování důchodového věku o 1 měsíc pro každý další ročník narození.**

Rozdíly naděje dožití vzhledem k ročníku narození 1965

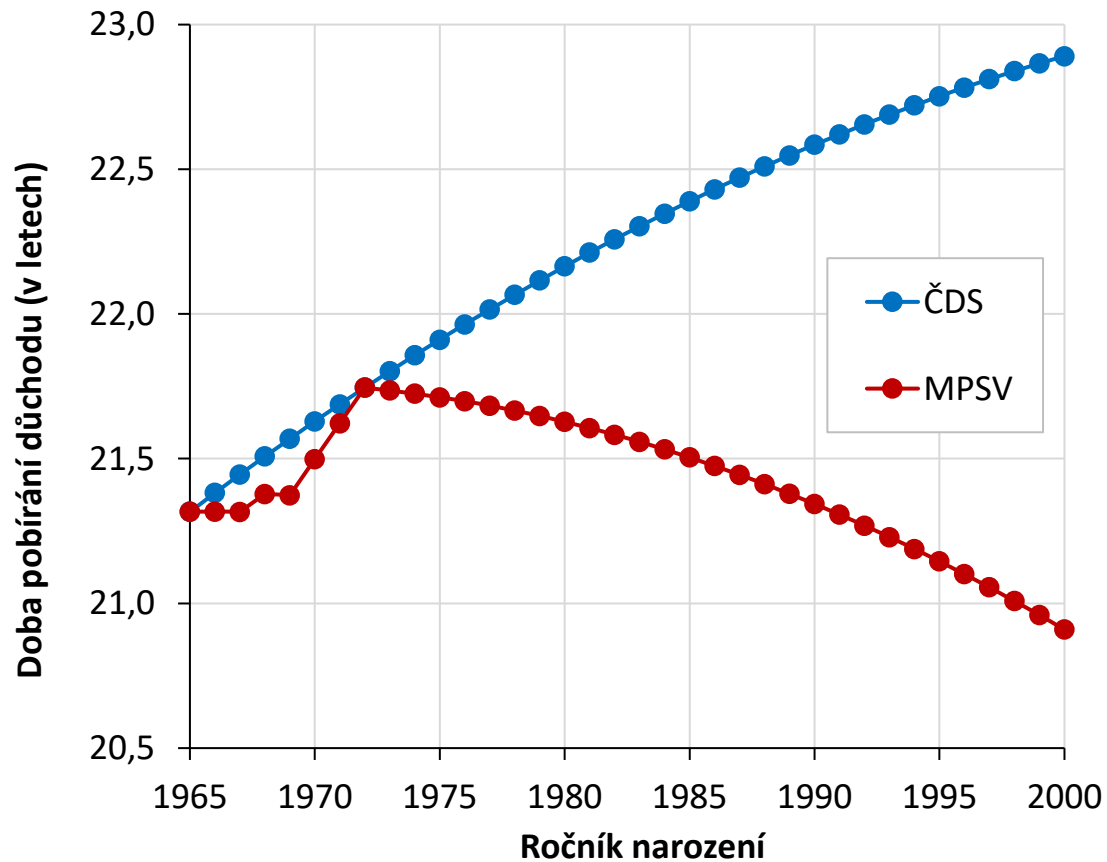

Porovnání návrhů zvyšování důchodového věku

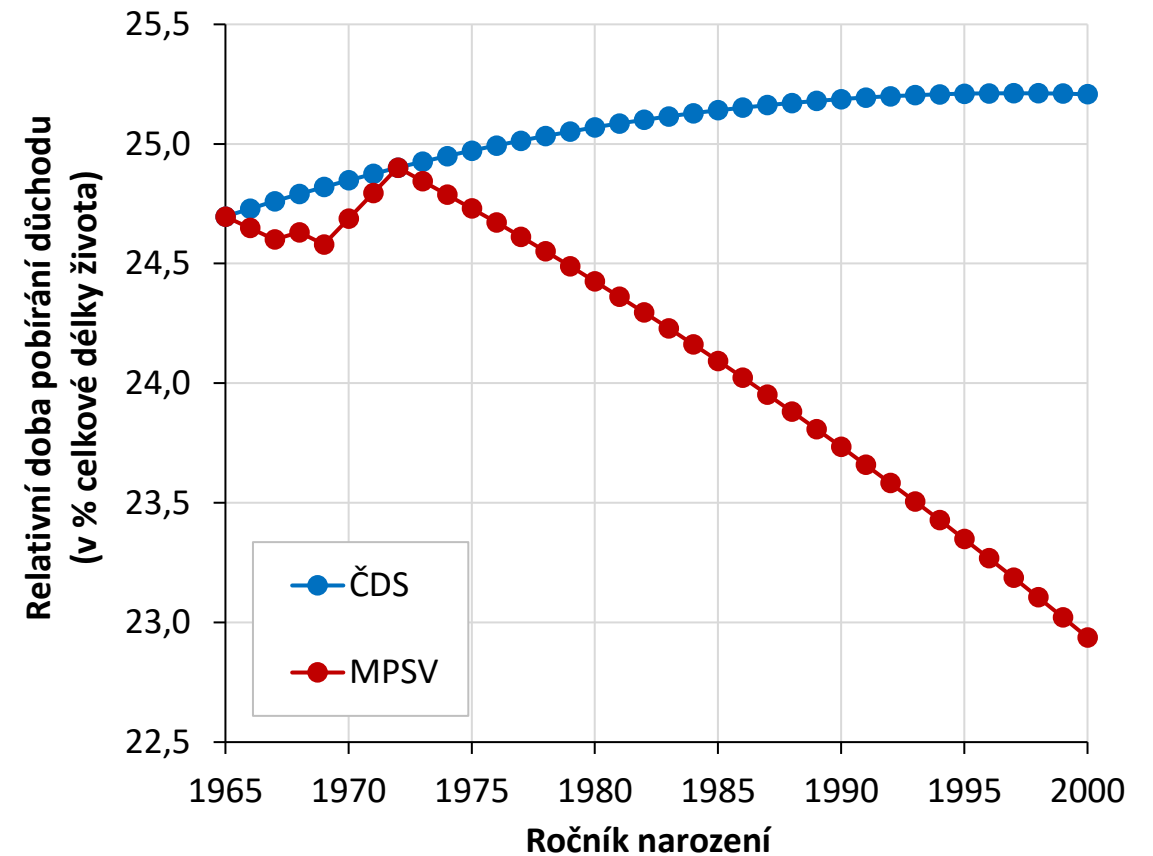

Průměrná doba pobírání důchodu

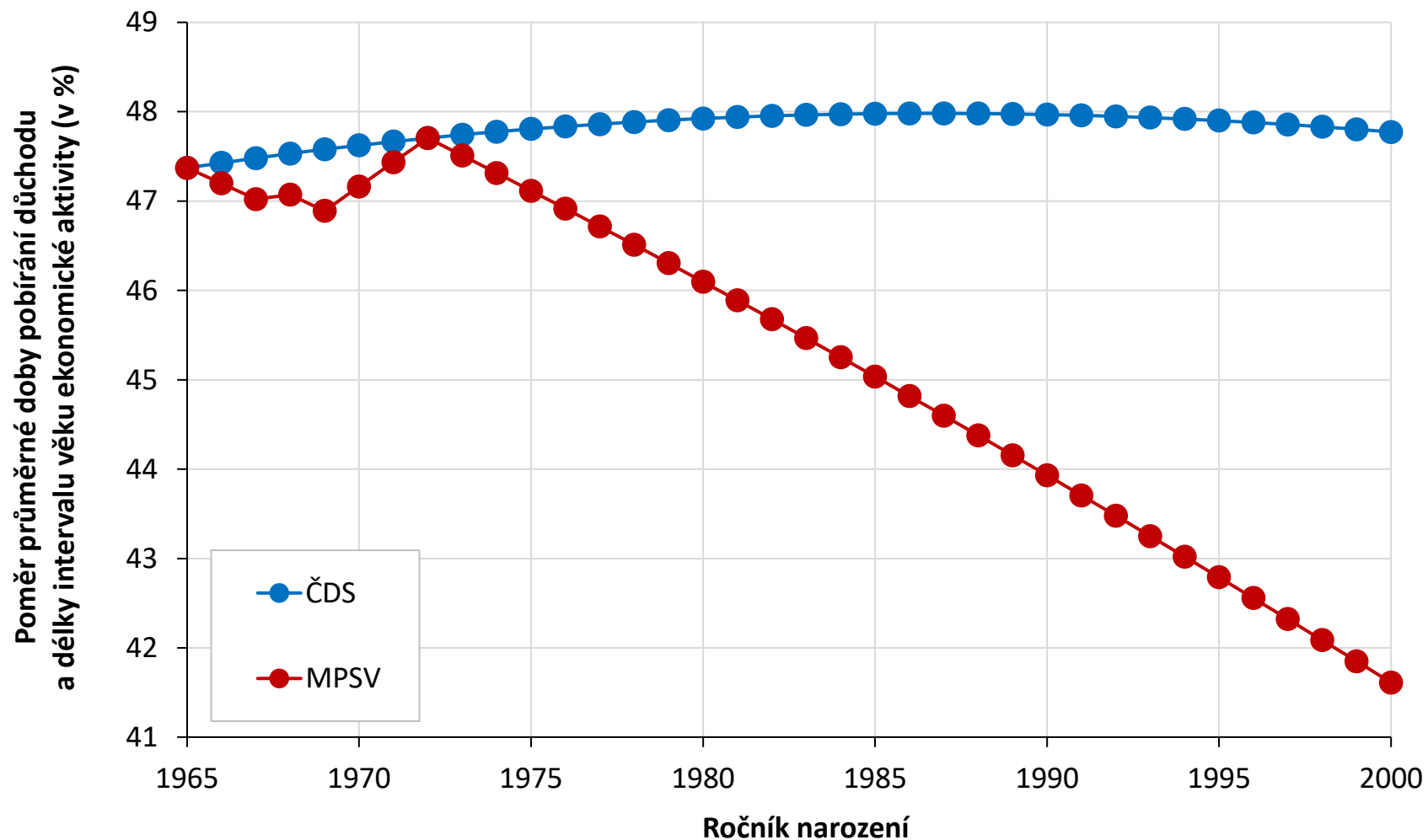
absolutní

relativní

Poměr průměrné doby pobírání důchodu a délky intervalu věku ekonomické aktivity

Délka života ve zdraví

Ing. Jana Vrabcová, Ph.D.

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta informatiky a statistiky, katedra demografie;
členka Hlavního výboru České demografické společnosti

Měření zdravotního stavu

- Samotné měření zdravotního stavu a s tím spojené měření kvality života je komplexní problematika, která vyžaduje multidimenzionální přístup a využívá různé ukazatele a metody
- Vnímání pojmu „zdraví“ je velmi subjektivní záležitostí
 - zdraví není pouze opakem k nemoci či disabilitě, ale bere v potaz i určitý sociální, ekonomický aspekt života jednotlivce
- Definice zdraví je možné nalézt celou řadu
 - liší se v přístupu, jak interpretují a hodnotí zdravotní stav jednotlivce či populace

Tři nejčastější otázky používané ve výběrových šetřeních

1. Subjektivní vnímání zdraví

OTÁZKA: *Jak celkově hodnotíte svůj zdravotní stav?*

ODPOVĚĎ: 1) velmi dobrý, 2) dobrý, 3) uspokojivý, 4) špatný, 5) velmi špatný

2. Přítomnost chronické nemoci

OTÁZKA: *Máte nějakou dlouhodobou nemoc nebo dlouhodobý zdravotní problém? Dlouhodobým je míněna nemoc či zdravotní problém, který trvá nebo se předpokládá, že bude trvat 6 měsíců či déle.*

ODPOVĚĎ: 1) ano, 2) ne

3. Dlouhodobé omezení činností, disabilitou Naděje dožití bez disability (DFLE) = délka života ve zdraví

OTÁZKA: *Byl(a) jste kvůli zdravotním problémům po dobu předchozích nejméně 6 měsíců omezen(a) v činnostech, které lidé obvykle dělají?*

ODPOVĚĎ: 1) ano, vážně omezen(a), 2) ano, omezen(a), ale ne vážně, 3) ne, neomezen(a)

Naděje dožití bez disability (DFLE) – evropský strukturální ukazatel, který vyjadřuje počet let, který v průměru zbývá osobě v určitém věku k prožití bez omezení v běžných činnostech

rok	MUŽI		ŽENY	
	Počet let strávených bez disability pro 65 leté	Podíl života strávený bez disability pro 65 leté	Počet let strávených bez disability pro 65 leté	Podíl života strávený bez disability pro 65 leté
2008	7,5	49,0 %	8,2	43,6 %
2009	8,1	53,3 %	8,5	45,2 %
2010	8,5	54,8 %	8,8	46,3 %
2011	8,4	53,8 %	8,7	45,3 %
2012	8,3	52,9 %	8,9	46,4 %
2013	8,5	54,1 %	8,9	46,1 %
2014	8,5	52,8 %	9,3	47,0 %
2015	8,0	50,3 %	8,6	44,3 %
2016	8,4	51,9 %	8,9	44,5 %
2017	7,6	46,9 %	8,5	42,9 %
2018	8,1	50,0 %	8,5	42,9 %
2019	8,0	48,8 %	8,2	40,8 %
2020	7,0	46,1 %	7,9	41,4 %
2021	7,0	48,3 %	8,2	44,1 %

Shrnutí k měření délky života ve zdraví

- **Délka života ve zdraví** je klíčovým ukazatelem, který kombinuje informace o úmrtnosti a nemocnosti populace
 - založeno na **subjektivním hodnocení respondentů** (osobní vnímání, kulturní rozdíly a individuální očekávání ohledně zdraví)
 - **různá výběrová šetření = různé výsledky**
- Není jednoznačná shoda na tom, který koncept nebo ukazatel nejlépe odráží zdravotní stav a kvalitu života, protože každý z těchto přístupů má své výhody a omezení.
- **Ukazatel délky života ve zdraví není vhodný jako parametr pro důchodovou reformu.**
- Důležité vzít v úvahu dostupnost a kvalitu dat, která jsou k dispozici pro měření zdravotního stavu
 - výzkum v oblasti zdravé délky života je zásadní pro správné pochopení a interpretaci těchto ukazatelů
 - lepší pochopení dynamiky zdraví populace a vývoj efektivních politik zaměřených na zlepšení kvality života obyvatel
 - zajištění spolehlivých dat, která mohou být použita pro informované rozhodování ve veřejné politice a zdravotnictví

Zkušenosti ze zahraničí: Francie

prof. RNDr. Jitka Rychtaříková, CSc.

Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, katedra demografie a geodemografie

Zákonný věk odchodu do důchodu

rok narození	ČESKO (MPSV)	FRANCIE (1.9.2023)	ČDS (návrh)
	Zákonný věk odchodu do důchodu		
1973	65 let a 9 měsíců	64 let	65 let a 8 měsíců
1972	65 let a 7 měsíců	64 let	65 let a 7 měsíců
1971	65 let a 7 měsíců	64 let	65 let a 6 měsíců
1970	65 let a 7 měsíců	64 let	65 let a 5 měsíců
1969	65 let a 7 měsíců	64 let	65 let a 4 měsíce
1968	65 let a 5 měsíců	64 let	65 let a 3 měsíce
1967	65 let a 4 měsíce	63 let a 9 měsíců	65 let a 2 měsíce
1966	65 let a 2 měsíce	63 let a 6 měsíců	65 let a 1 měsíc
1965	65 let	63 let	65 let

**Pro nárok na starobní důchod je třeba splnit dvě podmínky,
a to dosáhnout stanoveného důchodového věku a získat potřebnou dobu
důchodového pojištění.**

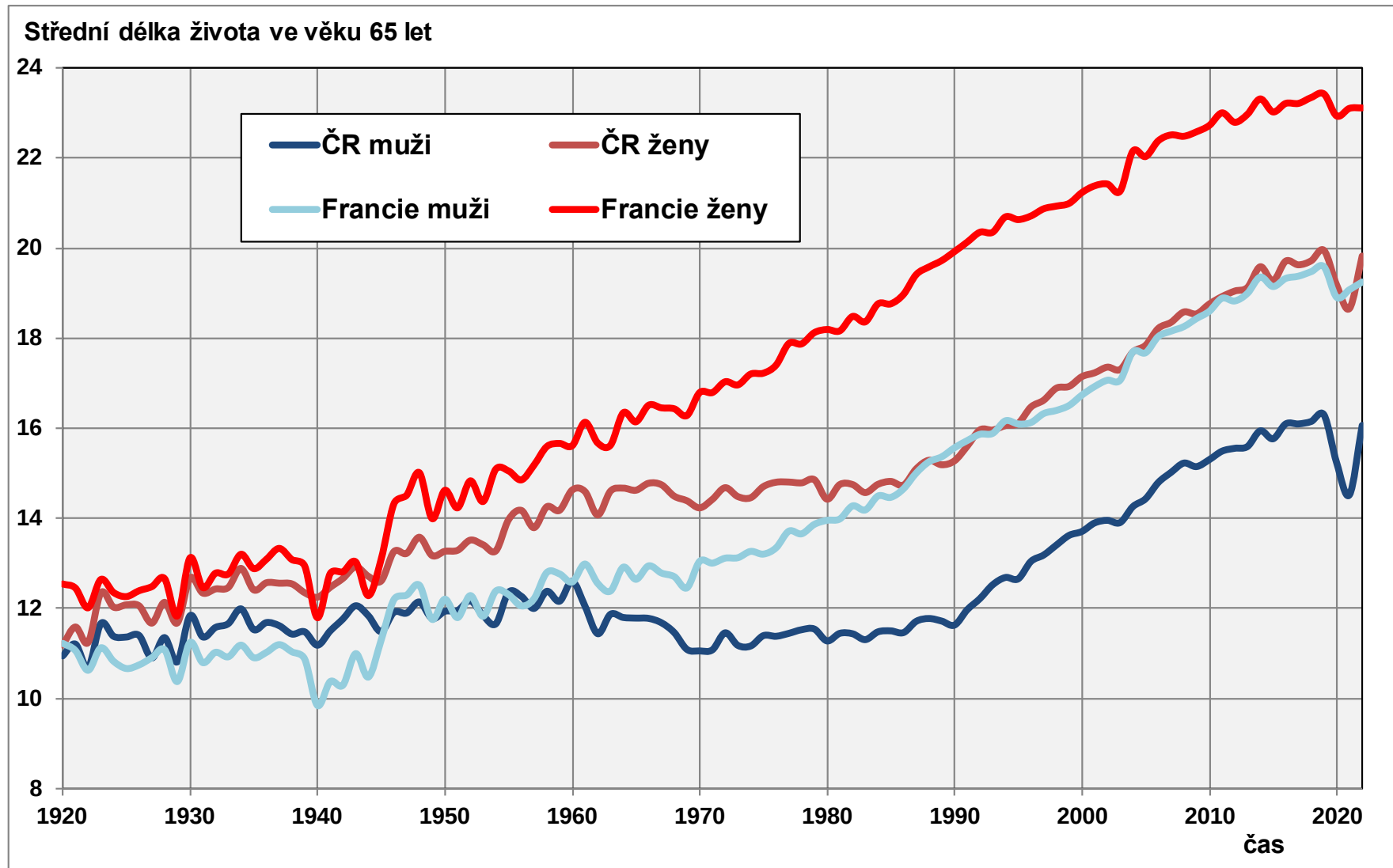
ČESKO: potřebná doba důchodového pojištění činí 35 let od roku 2018.

**FRANCIE: nárok na plný důchod závisí na době pojištění počítané
po čtvrtletích a podle roku narození.**

**Pro osoby narozené v roce 1965 a později činí počet dob nutných na získání
plného důchodu 172 čtvrtletí, tj. 43 let !**

*Počínaje generací 1955 je možné získat nezkrácený důchod při nesplnění době pojištění ve věku 67 let.
Nezkrácený důchod mohou také získat od věku 65 let specifické skupiny osob.*

Počet let, které zbývají na dožití 65letým v Česku a Francii

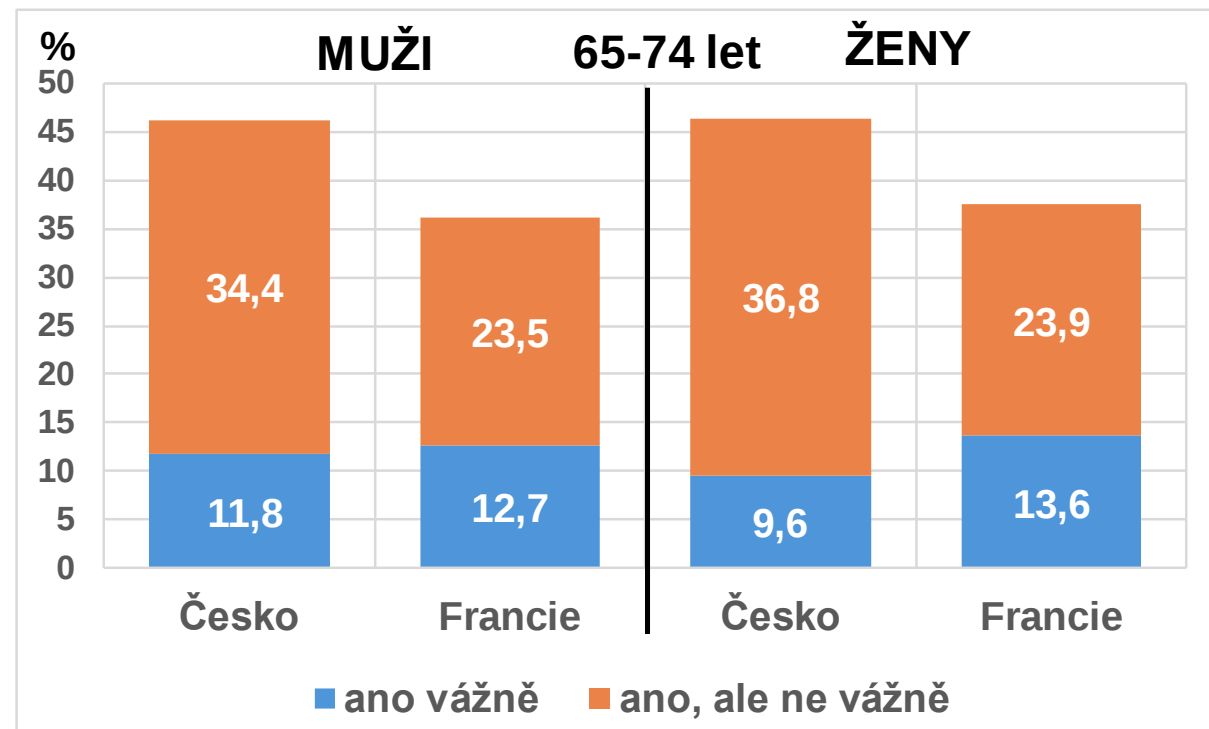
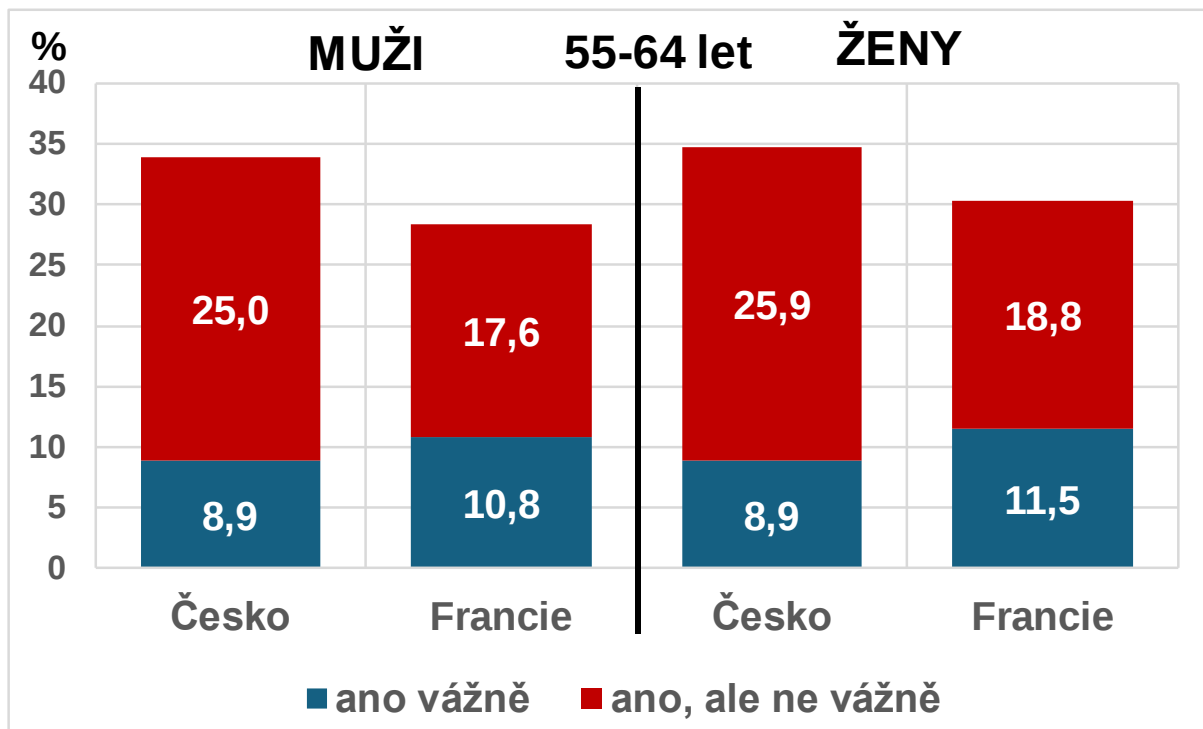

2022 e_{65} : muži 16,0 (ČR), 19,2 (F); ženy 19,8 (ČR) 23,0 (F); obě pohlaví 18,0 (ČR), 21,3 (F)

Jste kvůli zdravotním problémům omezen(a) v činnostech, které lidé obvykle dělají?

1. ano, vážně omezen(a); 2. ano, omezen(a), ale ne vážně; 3. ne, neomezen(a)

2022

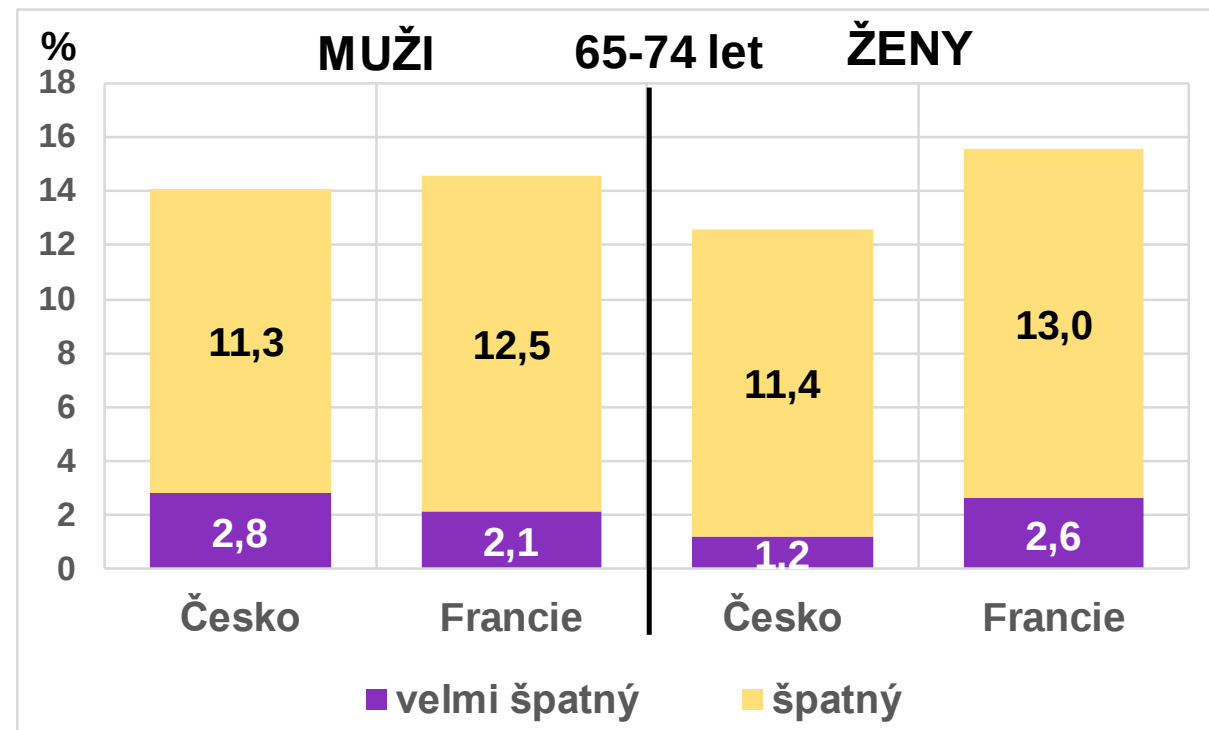
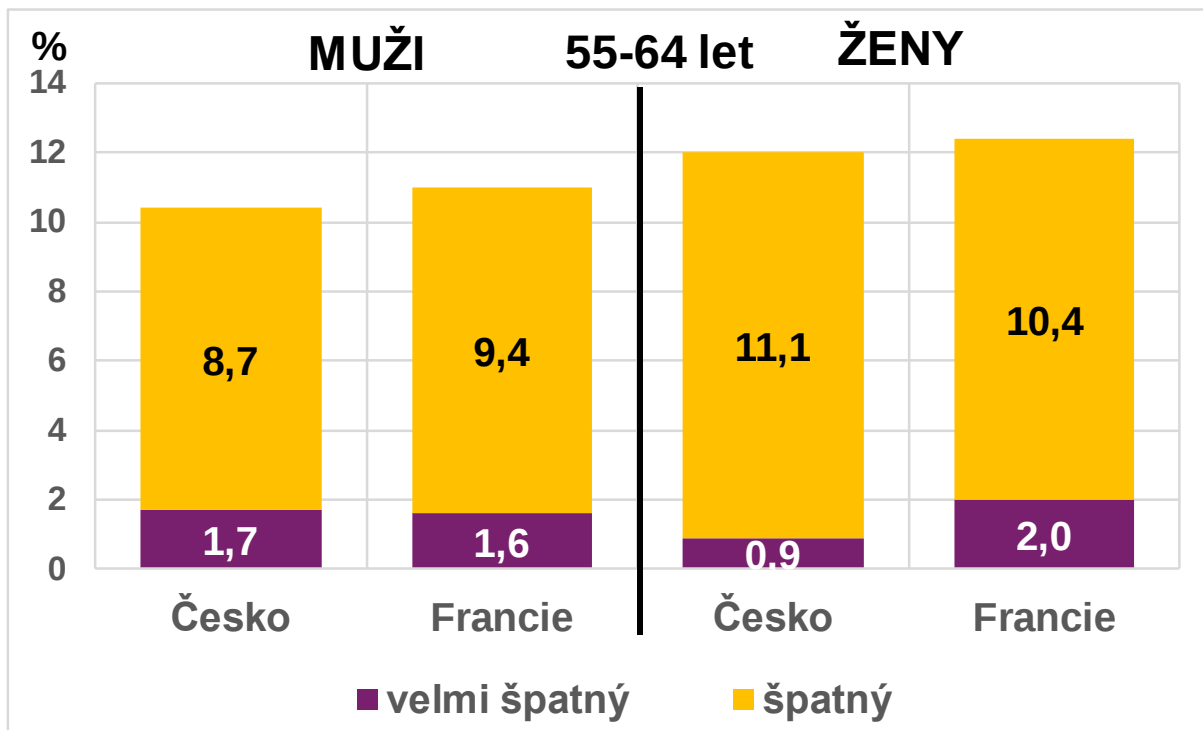

Výběrové šetření: ČSÚ ŽIVOTNÍ PODMÍNKY 2022 a INSEE STATISTIQUES SUR LES RESSOURCES ET CONDITIONS DE VIE 2022
(Česko 11 tis. domácností; Francie 22 tis. domácností; osoby ve věku 16+)

Jak celkově hodnotíte svůj zdravotní stav?

1.velmi dobrý; 2.dobrý; 3.přijatelný; 4.špatný; 5.velmi špatný

2022

Výběrové šetření: ČSÚ ŽIVOTNÍ PODMÍNKY 2022 a INSEE STATISTIQUES SUR LES RESSOURCES ET CONDITIONS DE VIE 2022
(Česko 11 tis. domácností; Francie 22 tis. domácností; osoby ve věku 16+)

Shrnutí

doc. Ing. Mgr. Petr Mazouch, Ph.D.

Vysoká škola ekonomická v Praze, Fakulta informatiky a statistiky,
katedra ekonomické statistiky

Shrnutí

- Věk odchodu do důchodu by měl růst
- Mechanismus stanovení věku odchodu do důchodu by měl být transparentní (pochopitelný) a předvídatelný
- Data pro mechanismus by měla být co nejspolehlivější
- Existují různé další parametry, jak určit věk odchodu do důchodu
- Odborníci České demografické společnosti jsou zde pro vás

ČESKÁ
DEMOGRAFICKÁ
SPOLEČNOST

Děkujeme za pozornost

www.czechdemography.cz

Poděkování přednášejících dalším kolegům z ČDS za konzultace při přípravě prezentace